

ПОЕТИКА НОВЕЛИ «БАБИНА ОСІНЬ» ЮРІЯ СТАНИНЦЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (41).

УДК 82. 161. 2-31. 09 (477. 87)

DOI: 10.24144/2663-6840/2019.1(41).119-124

Барчан В. Поетика новели «Бабина осінь» Юрія Станинця; 17 стор.; кількість бібліографічних джерел – 16; мова українська.

Анотація. У статті досліджено особливості поетики новели Юрія Станинця «Бабина осінь», яка презентує ряд психологічних творів митця, написаних у різний час. На відміну від оповідань автора на соціальну тематику, у новелі порушена філософська тема. Екзистенційна проблема межової ситуації, у якій перебуває героїня твору перед відходом в інший світ, розкривається крізь призму її внутрішнього світу. В арсеналі прийомів психологічного письма найбільш продуктивними є пейзажна, портретна деталь, авторське психологічне зображення, що часом переходить у монологічне мовлення.

Ключові слова: новела, поетика, психологізм, філософська тема, межова ситуація, прийоми психологізму.

Постановка проблеми. Юрій Станинець займає чільне місце серед митців краю, своїми оригінальними творами він збагатив загальноукраїнську літературу. Однак його художній доробок залишається маловивченим і тому спонукає до подальшого його студіювання. Дослідження «малої» прози митця поглибить уявлення про своєрідність новелістичного жанру української прози 20–40-х рр. ХХ ст., а аналіз новели «Бабина осінь» оприявнить нові якості авторського стилю. Характеристика ідейно-тематичного змісту та прийомів психологізму твору висвітлить еволюцію словомислення автора, засвідчить, що закарпатоукраїнська новелістика першої половини ХХ ст. розвивалася в руслі провідних тенденцій всеукраїнського письменства і своїми кращими зразками рівнялася з визначними мистецькими явищами.

Аналіз досліджень. Новела «Бабина осінь» Юрія Станинця була опублікована в газеті «Літературна неділя» 1942 року. До цього в 20–30-х роках ХХ ст. у різних періодичних виданнях, зокрема в журналах «Наша земля», «Пробоем», «Вісник», газетах «Свобода», «Літературна неділя», побачили світ ряд оповідань автора, а в 1942 році видана його збірка малої прози «Подарунок». У першій половині 40-х рр. видрукувані й інші твори малого жанру, серед яких – «Веретено впало», «Програний поцілунок». Дослідники творчості митця в той час зосереджувалися головне на оповіданнях із соціальною тематикою, новела «Бабина осінь» не привертала їхньої уваги.

У сучасних літературознавчих публікаціях [2; 6; 8; 9; 16; 18] про неї також не йдеться, хоча твір увійшов до видань прози Ю.Станинця 1991 та 2011 років. Відзначимо, що в «Примітках» видання вибраного «Червона йонатаночка» (2011) акцентовано на психологізмі як жанровій домінанті «Бабиної осені». Твір кваліфіковано як «психологічна замальовка» [7, с. 628]. Важливо, що в короткому анонсі підкреслено специфіку стильової манери автора, який виявив уміння «відтворювати художніми засобами тонкі порухи людських почуттів, думок» [7, с. 628].

Уважаємо, що «Бабина осінь» потребує окремої уваги, оскільки дає підстави говорити про особливу якість художнього письма митця, менш помітну в творах соціально-побутового змісту, а саме – філософську тематику, психологізм. Мета статті – дослідити художню модель екзистенційної теми та прийоми психологічного зображення в новелі.

Виклад основного матеріалу. Звернення автора до жанру новели, на наш погляд, зумовлене постійним його прагненням до більш майстерного самовираження. Не випадково письменник називав серед своїх літературних учителів незрівнянних новелістів В. Стефаніка, М. Коцюбинського, твори яких були для нього, як сам твердив, «насушним хлібом» літературним – з гімназійної лавки і по сьогодні» [11, с. 599]. На зразок класиків, які вразили молодого автора і змістом, і стилем, він, як свідчать автобіографічні тексти, не лише бачив «під солом'яними стріхами ті драми» [11, с. 601], «придивлявся навкіл себе... дивився на ритм життя», але й вслухався в биття свого серця [13, с. 530], заглиблювався в людську душу. При цьому, як і його вчителі, він і сам намагався бути точним, виразним, стислим у слові й малюнкові, бо ж, за його твердженням, на відміну від оповідання, у новелі «треба короткими словами сказати багато... Лаконізм тут обов'язковий, але такий, що при тім був би остаточний, щоб добігти до цілі не марафонськими дорогами, але короткими, тільки ці дороги мають йти «впоперек», перетинаючи довгі зигзаги-серпантини. Навпростець, найкоротшою дорогою доскочити до фінішу» [11, с. 600–601].

Зважаючи на те, що Ю. Станинець не лише пильний обсерватор навколишнього світу, а й проникливий душезнавець, цією «найкоротшою дорогою» був внутрішній світ, крізь призму якого автор бачив і все навкруги. Красномовним прикладом є написані в різний час його психологічні твори «Бабина осінь», «Загублені діти», «В осінньому саду», «Посіяли журавлі крилами».

«Бабина осінь» за поетикальними характеристиками відповідає жанру психологічної новели:

«Невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вималюваною дією» [5, с. 510]. Головний персонаж – цілком сформована особистість, авторська увага зосереджена на відтворенні її внутрішнього світу, думок, переживань, тобто «динаміки душі».

На наш погляд, аналізована новела Ю. Станинця є філософсько-психологічним аналізом душевного й фізичного стану людини на межовому етапі її земного буття, власне – художньою студією психології смерті.

Звернення письменника до теми смерті вважаємо не випадковим. Навчаючись на богослова, він ретельно вивчав не лише фундаментальну догму, але й філософію, у семінарській бібліотеці набрався «мудростей» [11, с. 554 – 555]. А потім, як священик, він частіше за інших стикався з цим явищем, був свідомий того, що релігія виконувала психотерапевтичні функції, готуючи людину до переходу в інший світ. Однак зрозумілим митцеві-священику була й реальна неготовність людини до потойбічного світу, до смерті, «найрадикальнішої для людського існування межової ситуації» [1, с. 88]. Тож предметом художнього осмислення у творі є психологічний світ людини, зовнішні й внутрішні його прояви в час наближення до завершення «недійсного» (Гайдеггер) існування. При цьому домінуючою формою психологічного зображення є аналіз «ззовні», що, за І. Страховим, полягає в психологічній інтерпретації письменником виразних особливостей мовлення, мовленнєвої поведінки, мімічного й інших засобів вияву психіки» [15, с. 4].

Як свідчить художній текст, авторська концепція психології смерті Ю. Станинця співзвучна з філософською думкою Гайдеггера про те, що людина у повсякденному («недійсному») житті не усвідомлює фізичної кінечності, тобто, що «недійсне існування безособистісне: воно приховує від людини її приреченість» [17, с. 291]. Та оскільки людина – творіння природи, вона перебуває під дією її невідворотних законів. Для втілення цієї ідеї автор в арсеналі засобів психологізму основну роль відводить психологічній деталі, зокрема пейзажній. Художньо-образна картина експозиції твору символізує останній, за К. Юнгом [19, с. 25], етап людського життя, порівнюваний із заходом сонця: осіння пора, «скісне проміння далекого сонця» [12, с. 481]. У дусі Юнгової філософії про стадії життя, який твердить, що в «осені життя» виражаються «психологічні істини і, понад те, фізіологічні факти, оскільки зміна напрямку руху сонця опівдні змінює навіть тілесні властивості» [19, с. 25], у творі представлено й відповідний фізично видимий образ людини: кашляючи, згорблена жінка сидить на порозі.

У новелі межовість буття зримо постає в пейзажному малюнку осені. Антропоморфізована природа створює загальне психологічне тло, яке постійно відчуває читач. Спочатку осінній красвид виконує настроєву функцію, підкреслюючи красу довкілля, і водночас через дієслівний ряд, що надає динамічності картині, у поєднанні з малярськими ві-

зуально-чуттєвими образами вселяє відчуття вічного колообігу, минушості всього земного: «Долиною йшла осінь. Не йшла, а летіла на напружених крилах полонинських вітрів, на скісному промінні далекого сонця» [12, с. 481]. Невідворотність природних процесів, частинкою яких є й людина, автор фіксує фразеологізмом «бабине літо» і передає виразними образотворчими засобами, зокрема через колористику, що співвідноситься з певними душевними відчуттями, настроями, емоціями героїні: «Бабине літо на почесьт осені снувало срібну вуаль по золотистій млаці, по стреняках опустілих полів» [12, с. 481].

Рух думок і почуттів жінки візуалізується невід'ємним атрибутом осені – опалим листям: спочатку зір фіксує дорогу бурштинового кольору, що асоціюється з віковим виміром; потім учувається голос листя, яке і в останні свої миті опирається вітряною пориву, далі через зоровий образ трепетно спадаючого листя, що безсило стелиться до ніг, відтворено стан душі в її наближенні до межі. Прислівниками «трепетно» і «безсило» вдало передано невидиму мову внутрішнього світу. У психологічно глибокому малюнку відчутна робота автора зі словом, який вважав, що в новелі «кожне слово має свою вагу, своє значення, своє місце і має викликати в читача якісь емоції» [11, с. 601].

Осінній ландшафт в експозиції психологічного сюжету доповнюється лаконічними й водночас семантично показовими портретними деталями, які через слухові й зорові відчуття фіксують образ у єдності фізичного й душевного станів: «Ка-хи, ка-хи, – вітала осінь і баба, згорблено сидячи на порозі» [12, с. 481].

Серед пейзажних деталей психологічно навантаженим є й образ вітру, що асоціюється з руйнівною, невідворотною природною силою, яку постійно відчуває баба Ігнатиха. Він є атрибутом осені, тобто згасання життя, навіть силою, що забезпечує обов'язковість послідовності порядку буття. Тому йому властива немилосердність, що підламує крихкі сили жінки, він наділений діявольськими здатностями руйнування всього живого: «бісється... обламує галуззя груші, свистить у телефонічні стовпи на дорозі, полохливо збиває мокрими крильми у всі шиби, нариваючись до хати» [12, с. 482 – 483]. Як бачимо, відчуття фізичної дії природної стихії, її динаміку передано дієслівним рядом образів на позначення руху.

Образ вітру в новелі є наскрізним, повторюваним, що відтворює градацію психологічної напруги: від відносно статичного до стану неспокою, тривоги, відчуття наближення екзистенційної межі, що зумовлюють емоції страху, розпачу, породжені саме вітром – передвісником і носієм смерті: «А смерть на крилах вітру далі рветься крізь вікна до баби і вигукує страшиним голосом: «Я тут, я тут, я тут!»» [12, с. 483].

На асоціацію образів пожовклого листя і мокрих буйних осінніх вітрів із потойбічними силами наштовхує і згадування старою слів застереження свого покійного чоловіка – природа їй повідомляє, що йому «нудно самому у гробі», а значить, це й

позасловесний натяк на певну закономірність і невідворотність. Тому баба Ігнатиха добре розуміла, чого цей вітер «заривається», однак їй нізвідки було просити потіхи.

Своєрідність психологізму новели простежується і в здатності автора показати природний інстинкт людини до життя. Фізична неміч старої жінки, відчуття покликів трансцендентності не позбавляє її бажання жити. Тому свідомість героїні через зорові, слухові відчуття активно сприймає ритми осіннього повсякдення: зміну пір року, рух наповнених збіжжям возів, звуки терлиці в господарствах, схилену над ставом вербу – усе це самовияв її присутності в цьому світі. Від думок «з тамтого боку» стара рятується роботою, бо це форма і зміст її життя й думання.

Вітальний інстинкт відчутний і в несприйнятті Ігнатихою властивого людям її віку пасивного способу життя. Тому вона невдоволено реагує на доброзичливу пораду лишити роботу на молодших членів родини, вигріватися на сонці, сидіти та дивитися, як працюють інші, бо своє вже відпрацювала. В її відповіді чується неготовність до усвідомлення своєї кінечності: «*А ти відки знаєш, що одробила?*». Побажання ж хресниці «ще довгих старощів», викликає в неї поблажливість, вдячність і, хоча й не виправдані, але сподівання ще топтати ряст: «*Якби не осінь, якби не спадало пожовкле листя з дерев, якби літо ніколи не минало...*» [12, с. 482]. У такій поведінці героїні читач прочитає активне начало живої душі, вітальну силу природи і, звичайно ж, психологічну відсутність усвідомлення невідворотності виходу за межу.

Драматичні переживання жінки можна спостерегти й в інших психологічних деталях поведінки та портрету, що виражають екзистенційний стан самотності, відчуженості від навколишнього, наближення до потойбічного: «*Баба Ігнатиха молиться спраглими устами, то виглядає крізь віконце, яке болото надворі, то вслухається, як скапує дощ із чорної стріхи*» [12, с. 482]. Психологічно навантаженими є й зовнішні деталі темпорального виміру, що маркують перебіг душевних процесів у стані безсоння. Емоційно-чуттєвого забарвлення надають їм повторення семантично близьких слів та образні порівняння («*ночі довгі-безконечні, як сиротина недоля*» або «*тяжко тяглися дні, як каліка на коштурах*»). Деталі рухів, жестів, звуків активізують тактильні, слухові, зорові відчуття і читач сприймає їх як зовнішній вияв невидимої мови душі героїні: «*Ігнатиха перекочується з одного клуба на другий, стогне, завидячи глибокому сну онуків, хрестами відгонить од себе безсоння*» [12, с. 482].

В арсеналі задіяних автором прийомів психологізму важливе місце займає й мовлення. Виклад ведеться від третьоособового, всезнаючого наратора, розповідна форма якого, відтворюючи приховані явища й процеси внутрішнього світу жінки, балансує між психологічним зображенням, що йде від оповідача, та внутрішнім монологом чи діалогом героїні, тобто поєднуються непряма й пряма форма психологізму: «*Але тепер, коли вітер термосить*

вікнами, коли страшні сили смерті вриваються до хати, щоб забрати її з собою, баба боїться, дрижить: ще б хоч одної весни діждатися, ще б сю одну зиму перетягнути...

Ні яму люди не зможуть викопати, як треба, ні на одповід не зійдуться в таку непогоду з усього села... Ще почекай, мій дорогий товаришу, сю зиму...» [12, с. 483].

Повноцінна психологічна картина постає через майстерне поєднання в авторському психологічному зображенні психологічного опису й психологічної розповіді. Психологічний опис малює часо-просторові реалії, зовнішній портрет героїні, які проєктуються на її внутрішній світ. Так, фокус зору вихоплює освітлені сонцем локуси з присутньою в них постаттю жінки: хатнього порогу, колотовиць за хлівом, під копицею. Візуалізація посилюється конкретними зоровими, дотиковими, слуховими зовнішніми деталями, і в такий спосіб перед читачам вимальовується постать старої, згорбленої жінки з притаманним пізньоосінньому віковому старечим кашлем. Статика картини підкреслює закономірність психологічного стану людської душі, коли вона в гармонійній єдності з природою.

Форма психологічного опису в авторському зображенні служить і для відтворення динаміки природних процесів, пов'язаних зі зміною форм буття, та створення нових відчуттів і емоцій. Тривогу й безвідрадістості людської душі передають авторські слова: «*Ся осінь звалила бабу Ігнатиху цілковито. Ой як тяжко тяглися дні. Поволі, як каліка на коштурах*» [12, с. 482].

Як бачимо, психологічний опис відтворює «відносно статичне почуття, переживання, настрої, але не думку» [3, с. 42]. Доповнює й поглиблює малюнок душевних порухів психологічна розповідь, предметом зображення якої, за Єсіним, є «динаміка думок, емоцій, уявлень, бажань і т. ін.» [3, с. 42]. Стан неспокою, внутрішнього хвилювання, душевного напруження баби Ігнатихи відчуваємо в авторській розповіді: «*А думки все з тамтого боку*» *накочуються на бабину голову. Докучливі, як Ілльові мухи. Знялася, береться до роботи, бо вона ще живе, думає*» [12, с. 482]. У цих і подібних у творі картинах читач чує не розповідь автора, а переймається складними станами і відчуттями, психологічним переживанням героїні, зумовленим мимовільним плином думок, викликаних усвідомленням своєї фізичної неспроможності, спогадами, аналізом попереднього досвіду.

Серед наративних прийомів психологізму присутня й незначна частка прямого мовлення. Така форма оповіді зумовлена установкою автора на відображення екзистенційного стану самотності жінки. «Самотність, – за твердженням філософів, – екзистенційна ситуація людського буття, у межах якої відбувається зовнішнє чи внутрішнє відокремлення людей. Самотність є результатом колізій комунікації, що породжуються впливом людини у світі як неповторної особистості» [4, с. 260].

У дусі філософської теорії про стадії людського життя [19] Ю. Станинець обмежує героїню в зовніш-

ній комунікації, демонструє, що в час психічного переходу до «заходу» життя, неблаганного звуження «життєвого горизонту» (К. Юнг), людина більше занурена в себе, схильна до внутрішнього монологічного діалогу з минулим. Проте і в такій комунікативній формі відчутна вітальна енергія. Приміром, відтворене запитання Ігнатихи до померлого чоловіка через фольклорний прийом голосіння: «Чому–сь ня в нове обшаря не забрав?» – звучить риторично, властиво обряду поховання, і зовсім не відповідає справжнім намірам жінки полишити життя. Більше того, наближення страшних сил смерті, що з вітром рвуться до хати, викликають у неї страх і породжують сили спротиву, нестримне бажання жити. Ці приховані душевні процеси відображені через авторську психологічну оповідь, що переходить у внутрішній монолог героїні: «... *ще б хоч одної весни діждатися, ще б сю одну зиму перетягнути...*» [12, с. 483]. В імпульсивній думці Ігнатихи про недоречність її смерті взимку автор « „лідслухове” думки героя у всій їх природності» [3, с. 40], передаючи активну роботу свідомості й боротьбу живої душі за життя.

Кульмінацією в психологічному сюжеті, переданою в авторській розповіді, є душевний і фізичний стан жінки під дією страху смерті. Внутрішню напругу створює поєднання слухових, зорових, тактильних відчуттів у картині боротьби зі смертю. Слухові відчуття створені звуковими образами: вона чує страшний голос смерті: «*Я тут, я тут, я тут!*», голосом вітру її кличе покійний чоловік. У картині намагання старої порятуватися від смерті градацію почуття страху досягнуто через відтворення динамічних рухів, дій за допомогою нанизання дієслів (*зняла, витягла, затулила, лягла, накрила, зірвалася, почала тиснути, заглушити, сховатися, не впустити*). У цьому малюнку мисленнева діяльність змінюється імпульсивними рухами з метою захиститися, сховатися від смерті. Можна припустити, що в Станинцевій художній уяві психології смерті цей екстатичний стан змагання зі смертю свідчить про силу інстинкту до життя. Таке авторське бачення співзвучне з твердженням К. Юнга, що «в душі нічого не застаріває, тобто там немає нічого, що могло б дійсно відмерти» [19, с. 20].

Концепція авторського мислення схилиє читача до думки, що природний інстинкт життя пов'язаний

з духовною сферою людини. То що ж стає причиною смерті? У художньому трактуванні психології смерті, яке чітко простежується в новелі, такою причиною письменник бачить фізіологічну виснаженість людини. Вона передана в експресіоністично виписаній картині скону. Слухові й мімічні засоби вияву психіки персонажа в кульмінації новели відтворюють перехід у «дійсне», потойбічне існування: «*Хотіла крикнути, просити помочі, але горло вже було сціплено сильними пазурами, очі зсохлися й наситилися піском, вії стягнулися розпеченими кліщами...*» [12, с. 483–484].

Водночас у художній картині страху смерті можемо відчувати суголосність Ю. Станинця з думками Гайдеггера про те, що «людина виривається за межі недійсного (реального, земного – В.Б.) існування, відчувши «екзистенціальний страх». Цей страх – не жах очікування чогось конкретного; в основі своїй – це страх смерті, який розкриває перед людиною нову перспективу – смерть» [17, с. 291].

Висновки. Новела «Бабина осінь» засвідчує розширення тематично-стильового горизонту прози Ю. Станинця. Теологічна освіта, обізнаність із європейською філософією, духовний сан митця стали основою для осмислення в художній творчості екзистенційної проблеми межової ситуації. Філософсько-психологічному трактуванню піддані екзистенціальні самотності, страху, смерті. Психологію смерті автор досліджує крізь призму «діалектики душі» героя, застосовуючи такі прийоми психологізму, як пейзажна, портретна деталь. У системі композиційно-наративних форм для відтворення внутрішнього світу важливу роль відіграють також авторське психологічне зображення та внутрішній монолог.

В аналізованому творі оприявлено нові якості авторської письменничості: пильна увага до внутрішнього світу людини, ретельна робота зі словом, що сприяє лаконізму, образності висловлення, синтез елементів поетики словесного й образотворчого мистецтва, динамізм психологічного сюжету.

Напрацьовані в процесі проведеного аналізу спостереження передбачають **перспективи** дальших студій творчості Ю. Станинця, зокрема дослідження тематики та стильової своєрідності інших прозових текстів, а також аналізу тенденцій розвитку закарпатської української новелістики першої половини ХХ ст. у контексті всеукраїнської та європейської літератур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Больнов О. Философия экзистенциализма. Философия существования. СПб.: Изд-во «Лань», 1999. 224 с.
2. Голомб Л. Літературне життя 20 – 30-х років ХХ ст. на Закарпатті. *Новаторські тенденції в українській літературі кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ ст.* Ужгород: Гражда, 2008. С. 236 – 291.
3. Есин Б. Психологизм русской классической литературы: Кн. для учителя. М.: Просвещение, 1988. 176 с.
4. Історія філософії. Проблема людини та її меж [Текст]: Навч. посібник / Н.В. Хамітов, Л.Н. Гармаш, С.А. Кирилова; під ред. Н.В. Хамітова; Національна Академія наук України, Ін-т філософії ім. Г.Сковороди. К.: Наук. думка, 2000. 272 с.
5. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. К.: ВЦ «Академія», 1997. С. 510.
6. Мишанич О. Оновлення літератури (Про літературний рух на Закарпатті 20–30-х років ХХ ст.). *На переломі. Літературознавчі статті й дослідження.* К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. С. 237–255.

7. Примітки / Станинець Ю. Червона йонатаночка: Вибрані твори / Передмова Наталії Ребрик. Ужгород: Гражда, 2011. С. 617 – 629.
8. Ребрик І. «Як дивитися на білу смерть пелюсток?..» / Вст. ст., прим., словн. І.М.Ребрика. Ужгород: Карпати, 1991. С. 5 – 11.
9. Ребрик Н. «...Материк добірної Станинцевої прози...». Життя і творчість Юрія Станинця. Люби своє: Апологія Чину. Літературознавчі статті. Ужгород: Гражда, 2011. С. 190 – 223.
10. Ребрик Н. «...Платити мені маєте не сріблом-злотом, а такими почуттями до мене у ваших серцях при читанні цієї книжки, які я мав до вас, коли цю книжку писав...» [передм.] / Станинець Юрій. Червона йонатаночка: Вибрані твори. Ужгород: Гражда, 2011. С. 3 – 88.
11. Станинець Ю. Автобіографія. У кн.: Червона йонатаночка: Вибрані твори / Передмова Наталії Ребрик. Ужгород: Гражда, 2011. С. 534 – 616.
12. Станинець Ю. Бабина осінь. У кн.: Червона йонатаночка: Вибрані твори / Передмова Наталії Ребрик. Ужгород: Гражда, 2011. С. 481 – 484.
13. Станинець Ю. Передмова. У кн.: Червона йонатаночка: Вибрані твори / Передмова Наталії Ребрик. Ужгород: Гражда, 2011. С. 485 – 530.
14. Станинець Ю. Юра Чорний. Повість. Оповідання / Упорядкув., вст. ст., прим., словн. І.М. Ребрика. Ужгород: Карпати, 1991. 257 с.
15. Страхов И. Психологический анализ в литературном творчестве: В 2 ч. Саратов, 1973. Ч. 1. С. 4.
16. Федака Д. Духовні ораниці Юрія Станинця. *Наш рідний край*. 1999. Річн. I (XVIII). № 7. С. 14.
17. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручник / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. К.: Книга, 2005. С. 284–309.
18. Ходанич П. [Предмова] / Письменники Срібної Землі. До 60-річчя Закарпатської організації Національної спілки письменників України. Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2006. С. 5 – 63.
19. Юнг К.Г. Стадії життя. В кн.: Сознательное и бессознательное: Сборник / Пер. с англ. СПб: Университетская книга, 1997. С. 13 – 32.

REFERENCES

1. Bolnov O. (1999) *Fylosofyia ekzystentsialyzma. Fylosofyia sushchestvovaniya* [The Philosophy of Existentialism. The Philosophy of Existence]. SPb.: Yzd-vo «Lan». 224 s. [in Russian].
2. Holomb L. (2008) *Literaturne zhyttia 20–30-kh rokiv XX st. na Zakarpatti* [Literature of the 20th – 30th of the XXth Century in Transcarpathia]. *Novatorski tendentsii v ukrainskii literaturi kintsia XIX-pershykh desiatylyt XX st.* Uzhhorod: Grazhda. S. 236 – 291. [in Ukrainian].
3. Esyn B. (1988) *Psykhoholohizm russkoi klassycheskoi lyteratury* [The Psychologism of Russian Classical Literature]: Kn. dlia uchytelia. M.: Prosveshchenye. 176 s. [in Russian].
4. *Istoriia filosofii. Problema liudyny ta yii mezh* [Tekst] (2000) [The History of Philosophy. The Problem of a Person and its Borders]: Navch. posibnyk / N.V. Khamitov, L.N. Harmash, S.A. Kyrylova; pid red. N.V. Khamitova; Natsionalna Akademiia nauk Ukrainy, In-t filosofii im. H. Skovorody. K.: Nauk. dumka, 272 s. [in Ukrainian].
5. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* (1997) [Literature Dictionary Reference-book] / R.T. Hromiak, Yu.I. Kovaliv ta in. K.: VTs «Akademiia». S. 51. [in Ukrainian].
6. Myshanych O. (2002) *Onovlennia literatury (Pro literaturnyi rukh na Zakarpatti 20 – 30-kh rokiv XX st.)* [Literature Renovation (On the Literary Movement in Transcarpathia of the 20th – 30th of the XXth Century)]. Na perelomi. *Literaturoznavchi statyi y doslidzhennia*. K.: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy». S. 237 – 255. [in Ukrainian].
7. *Prymitky / Stanynets Yu. (2011) Chervona yonatanochka: Vybrani tvory* [Red yonatanochka: Selected Stories] / Peredmovia Natalii Rebyrk. Uzhhorod: Grazhda. S. 617 – 629. [in Ukrainian].
8. Rebyrk I. (1991) «Iak dyvytysia na bilu smert peliustok?..» [«How to Observe the White Death of Petals?..»] / Vst. st., prym., slov. I.M.Rebryka. Uzhhorod: Karpaty. S. 5–11. [in Ukrainian].
9. Rebyrk N. (2011) «...Materyk dobrinoi Stayntsevoi prozy...». *Zhyttia i tvorchist Yurii Stanyntsia* [«... the Continent of Fine Stanynets's Prose ... ». Life and Creativity of Yu. Stanynets.]. *Liuby svoie: Apolohiia Chynu. Literaturoznavchi statyi*. Uzhhorod: Grazhda. S. 190 – 223. [in Ukrainian].
10. Rebyrk N. (2011) «...Platyty meni maiete ne sriblom-zlotom, a takymy pochuttiamy do mene u vashykh sertsyakh pry chytanni tsiiei knyzhky, yaki ya mav do vas, koly tsiu knyzhku pysav...» [передм.] [« You should pay me not by silver or gold, but by those feelings in your hearts, which I had, while writing this book ...»]. *Zhyttia i tvorchist Yurii Stanyntsia. Liuby svoie: Apolohiia Chynu. Literaturoznavchi statyi*. Uzhhorod: Grazhda. S. 190–223. [in Ukrainian].
11. Stanynets Yu. (2011) *Avtobiohrafia* [Autobiography]. V kn.: Chervona yonatanochka: Vybrani tvory / Peredmovia Natalii Rebyrk. Uzhhorod: Grazhda. S. 534 – 616. [in Ukrainian].
12. Stanynets Yu. *Babyna osin* [Grandmother's autumn]. V kn.: Chervona yonatanochka: Vybrani tvory / Peredmovia Natalii Rebyrk. Uzhhorod: Grazhda, 2011. S. 481 – 484. [in Ukrainian].
13. Stanynets Yu. (2011) *Peredmovia* [Foreword]. V kn.: Chervona yonatanochka: Vybrani tvory / Peredmovia Natalii Rebyrk. Uzhhorod: Grazhda. S. 485 – 530. [in Ukrainian].
14. Stanynets Yu. (1991) *Yura Chorny. Povist. Opovidannia* [Yura Chorny. Novel, Short Story] / Uporiadkuv.,

vst. st., prym., slovn. I.M.Rebryka. Uzhhorod: Karpaty. 257 c. [in Ukrainian].

15. Strakhov Y. (1973) *Psykholohycheskyi analiz v lyteraturnom tvorchestve: V 2 ch.* [Psychological Analysis in the Literary Process: in 2 p.]. Saratov. Ch. 1. S. 4 [in Russian].

16. Fedaka D. (1999) *Dukhovni oranytsi Yurii Stanyntsia* [Spiritual Ploughs of Yuriy Stanynets]. *Nash ridnyi kraj*. Richn.1 (XVIII). № 7. S. 14 [in Ukrainian].

17. *Filosofia: myslyteli, idei, kontseptsii: Pidruchnyk* (2005) [Philosophy: Thinkers, Ideas, Conceptions: a Guide-book] / V.H. Kremen, V.V. Ilin. K.: Knyha, S. 284–309. [in Ukrainian].

18. Khodanych P. (2006) [Predmova] [Foreword]. *Pysmennyky Sribnoi Zemli. Do 60-richchia Zakarpatskoi orhanizatsii Natsionalnoi spilky pysmennykiv Ukrainy*. Uzhhorod: KP «Uzhhorodska miska drukarnia». S. 5–63. [in Ukrainian].

19. Yunh K.H. (1997) *Stadyy zhyzny* [The Stages of Life]. *Soznatelnoe y bessoznatelnoe: Sbornyk / Per. s anl.* SPb: Unyversytetskaia knyha. S. 13 – 32. [in Russian].

POETICS OF THE NOVEL «GRANDMOTHER'S AUTUMN» BY YURIY STANYNETS

Abstract. The topicality of the paper is preconditioned by the necessity of the study of the uniqueness of Yu. Stanynets's psychological prose, which hasn't been studied yet within the literary criticism, to find out the genre and stylistic features, to trace, on the example of the short story «Grandmother's Autumn», the innovative trends in the creative process of the artist, as well as new features of his individual style.

The aim of the study is the analysis of the genre, thematic, and style specifics of the novel «Grandmother's Autumn». The achievement of the aim is ensured by the fulfillment of the main tasks: definition of the genre originality of the work, the outline of the main topic and key issues, the research of the methods of psychological image as the basic way of disclosing the inner world of the hero, topics, problems, as well as pathos of the work.

Presentation. The short story «Grandmother's Autumn» by Yuriy Stanynets was published in 1942 in the «Literary Sunday» having not attracted the attention of the critics. Contemporary researchers of the works of the psychological genre haven't been interested in the work either. Taking this into consideration the place and artistic peculiarity of the short story «Grandmother's Autumn» among the texts of such a type is worth our attention.

According to the genre and stylistic features «Grandmother's Autumn» can be qualified as a psychological narrative. Among the texts of a «small» form, it is characterized by the innovative character. The author elaborates a philosophical theme of life and death. Short story is a peculiar artistic studio of psychology of death. Such a topic deeply concerned Yu. Stanynets, the priest, constantly facing the man's departure into another world, and observing the psychological rejection of such a radical change by a person. Therefore, in the center of his artistic studio is the picture of the inner world of an old woman Ihnatycha in the existential state of both physical and psychological limits.

In Yu. Stanynets's world-view, embodied in the artistic model, a tangible echo with the philosophy of Heidegger K. Yung might be traced. Through the prism of mental states, feelings, and emotions of Ihnatykha, the main character of the short story, the author comprehends the existence of loneliness, fear, and death. The author uses both direct and indirect forms of psychological writing. Within the limits of indirect forms, the landscape and the portrait details, the psychological interpretation of speech, facial expressions, and other forms of external manifestation of the psyche are quite productive. Among the indirect forms of display of the language of the soul, such a device as an internal monologue, which is a continuation of the author's psychological description or narrative, is mostly used. In the artistic conception of the psychology of the death by Yu. Stanynets, the main thrust is that the natural instinct of life is connected with the spiritual sphere of a person, that is the body, that ages and not the spirit. Therefore, at the climax of the narrative, psychologically, the unequal old Ihnatykha's struggle between life and the inevitability of death has been shown very reliably.

As a result, we should stress that the analysis of the short story «Grandmother's Autumn» gave reason to assert the origin of a new kind of «small» prose in the work of Yu. Stanynets. The genre of psychological story has showed the author's perfect work on the artistic form. Appealing to a philosophical theme indicates a change of thematic paradigm of his works. The applied techniques and the means of displaying the language of the human soul confirmed Yu. Stanynets's skill as a psychology writer capable of reflecting psychological processes in accordance with the truth of life, the laws of psychology, and nature, considered by philosophical science.

The conclusions are perspective in the study of other works of the writer, the analysis of his creative evolution within the context of Ukrainian and European literature of the first half of the twentieth century, clarifying the significance of the artist's work in the Ukrainian literary process.

Keywords: Yuriy Stanynets, short stories, genre, psychology, existentialism, dialectics of the soul.

Стаття надійшла до редакції 14 червня 2019 р.

© Барчан В., 2019 р.

Валентина Барчан – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; <https://orcid.org/0000-0001-9054-6370>

Valentyna Barchan – Doctor of Philology, Professor, Head of the Ukrainian Literature Department Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0001-9054-6370>